

דאינו לרץ לפור אלף חומש ממונו, ונשפסקו דינו, אך כאל קיימין בעשה, אי"כ אם אינו יכול לקיים העשה עד שיפור ממונו, ג"כ אינו לרץ לפור יותר מתמונו, ודוקא כי"ד דליכא לאו דכל יראה, אי"כ אינו מלא עשה לתודיה נכח ואל לבזו יותר מתמונו, כן נראה לכאורה נפשעות.

אָמְנָם ז"ע לפרט הר"ן ציומא ד' ע"ב מדפי ה"י"ף ד"ה וגרסינן לענין חולה שיש בו פגמה, דמחליין שנת באיסור סקילה ולא יוכל נגמול, אף דנגלה הוא רק לאו, מ"מ כיון דכלל פסע עובר, והרבה איסורי לאוין חמור יותר מאיסור סקילה כפסע אחת, עיין שם וברש"י אר"ח סי' שכ"ח סי"ד, אי"כ אפשר לומר דכל מצוות עשה כגון מצה ולולב ודומיהם, אינו עובר אלא רגע אחד כסוף היום שלא נעל לולב או לא אכל מצה, אבל עשה כזה דעובר בכל רגע כל זמן שהמנן נרשמותו, אי"כ הרבה איסורי עשה כזה אפשר דחמור מלאו אחד שיש בו מעשה, כמו דחמור הרבה לאוין מאיסור סקילה, ואפשר דכל שכן הוא, אי"כ כיון דכלאו שיש בו מעשה מנוחר נשוי"ע י"ד סי' קנ"א ק"ל נפשיות דלרץ לבזו כל ממונו, אי"כ כאל נמי, ונפרט אם נאמר כדז היה שמסופק הפרי מגדים או"ח סי' תרנ"ו נחלל סק"ת, דאפשר אף לאו שאין בו מעשה, אף דעובר נכח על המעשה, מ"מ לרץ לבזו כל ממונו, נלשו חמור מעשה, אי"כ נדאי נראה דהרבה עשין נכח ואל תפסה כמו כאל חמור מלאו אחד שאין בו מעשה, אך דאפשר דחמור ג"כ מלאו שיש בו מעשה כיון דליכא הרבה איסורי, דכלל רגע ורגע עובר, אי"כ אפשר לרץ לבזו כל ממונו כמו לאו, והיא הערה נכונה בעה"י ונ"ט. וגם לפנין תשובה, דעל עשה תשובה מכתרה, ואפשר דעשה כזה חמור מלא המעשה, אי"כ אין תשובה מכתרה אלא עם יום הכפורים כדן לא המעשה, ונ"ע.

ועיין באר"ח סי' הע"ה במג"א סק"ד דלכתחילה מצוה לאכול כוית נכח אחת וזרענד ילא כדאי אכילת פרס, ועיין פרק ערבי פסחים ק"ד ע"ב בר"חא חלנן מלאין ילא ובלנד זכו, נראה דוקא דביענד"א, וגם נמשכ שם דמאי, ולכתחילה דמאי לא יקמ דמאי. וגם מנוחר דכלל מחכות ילא, ולכתחילה לרץ כוית אף למ"ד מצוות אין לרבות כוית, והכריחא לענין מרור מתניא, מ"מ אין חילוק בזה למלא או לשאר מצוה עשה. ועיין חו"ס' שם ל"ה ע"ב ד"ה יואלין, מסופק שם ר"י אי יואלין נדמאי לכתחילה או דוקא דביענד, עי"ש הטעם דמלא היו לחם עוני, ואפשר במרור דוקא דיענד, ואין כאן מקומו. ועיין בתרומת הדשן סי' קל"ט מביא ראיה לדין זה מדברי המרדכי סוף פסחים, עי"ש.

והעובר עליה ולא השביתו ביטל עשה דתשביתו. (ד) ואם יש חמץ במשכנותיו עובר גם כן על לא תעשה, שנאמר [שמות י"ב, י"ט] שאור לא ימצא בבתיכם, אבל אין לוקין על לאו זה אם לא עשה בו מעשה, שהלכה היא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

מצוה י

מצות אכילת מצה

(א) לאכול לחם מצה בליל חמשה עשר בניסן העשוי ממין דגן, שנאמר [שמות י"ב, י"ח] בערב תאכלו מצות. ופירושו ליל חמשה עשר בניסן, בין בזמן שידיה שם פסח או בזמן שלא יהיה שם.

ד. בקצת כ"י יוגם כן עובר על לא תעשה שנאמר, ובסתי"מ להר"י (העלוי) הביא כן בשם ירושלמי סנהדרין פ"ה ה"ג. ה. לקמן מצוה י"א. ו. סנהדרין סי"ג ע"ב. ז. ימשמע אבל אם עשה מעשה כגון שלח חמץ בפסח מלקין אותו, והלא מביאר בזה התיבוב הרבה פעמים במצוה [שמי"ד] שמי"ה שמי"ו שמי"ז ובשאר דוכתא דהיאכא דאפשר לעבור על לאו מבלי מעשה אף שעובר על ידי מעשה אין לוקין דהו לאו שאין בו מעשה, וצ"ע. [ויקראין בשער המלך פ"א מהמץ ומצה ה"ט"ו] - (בירוש' טעם).

וְכַבֵּר כמנמי לעיל [מצוה ו' אות א'] ש"ה כ"ד ח"ב"ה דדעת האחרונים דאכילת מצוה שיה לאכילת איסור, ואם אכל מצה שלא כדרך אכילה לא ילא, עיין משנה למלך פ"ה מיסודי המורה ה"ח ד"ה יש לתקור. וא"כ גם הרגים המנוארים פ"ד ממאכלות אסורות ה"ג ש"ס, ואם אכל כוית, בין השיעור אין מלטקף לכוית, אבל בין התעבים מלטקף, דהנחת גרוין הוא, וכן אם אכל חצי וית הקיאו וחור ואכל אוחו וית ילא, דנהנה גרונו נכדית, כמנוחר לענין איסור, ובלנד שלא נחמס, עיין חו"ס' מנחות ס"ט ע"א ד"ה זר, ומוצא כמה פעמים במינור זה [עיין לעיל שם ועוד].

אֵין לו כוית אם מצוה לאכול פסוח מכשיעור, כמו שחזי שיעור אסור מן החורה כן יהיה קלמ מצוה נחמי שיעור, הנחמי שם לעיל דדעת קלמ אחרונים דמצוה איכא אפילו נחמי שיעור, ואין לרץ לכפול הדברים.

ג] אֵין נלע מצוה, עיין ש"ס פסחים ג"ט קט"ו ע"ב ור"מ פ"ו מתמץ ומנה ה"ב מספורש דילא, דהו דרך אכילה, ואם כרכן כפיז ובלנן לא ילא, דהכחי מספיק בין

המצוה לגרוין, ודוקא כפיז שאינו אוכל, אבל אם כרך כאוכל ילא דמין נמינו אינו חוץ, וכן פסק הר"מ פ"ג מאבות הטומאות ה' ה' לענין נבלת עוף טהור [ועי"ש נכסף משנה]. ועיין כאל בר"מ דאם נלע מצוה ומרור כחמד, ידי מצוה ילא שהמרור טפילה למנה, וכמד הרב המגיד דהר"מ נותן טעם אמאי לא הו כדרך כפיז, על כן כמד דמרור טפילה למנה ולא הו הפסק, ועיין לחם משנה כמד אף דלא ילא ידי מרור, מ"מ הו מעין המצוה והוא טעל. ואינו מנין למנה הוהר"מ הר"מ לזה הטעם, חיפוק ליה כמנוחר שם דמין נמינו אינו חוץ, ופיז הוא אינו מינו, אי"כ נחמס לאו דוקא מרור, אלא אפילו מאלל אחר אם כרך להמצוה ג"כ ילא, ועיין פרי חדש או"ח סי' הע"ה סק"ג כמד נהא דכלע מצוה ומרור וכו' ח"ל, משמע אף אם כרך מצוה מרור מ"מ ילא, ולא דוקא מרור אלא אפילו כרך כמאלל אחר, וראיה מחוספסח דזנין [פ"ה ה"ן] וכו' ופסקה הר"מ פ"ג מאבות הטומאות, ותמתיי א"ך לא ראה דברי הרב המגיד דמנוחר מדכרין דין זה כאל דמרור אינו מספיק, וגם כמד דוקא מרור דהו כטפילה למנה, נראה דמאלל אחר מספיק, א"ך מ"מ דברי הר"מ ז"ע מהתם כמו שכחננו, עי"ש. ועיין משנה למלך פ"ד ממאכלות אסורות ה"ב מפלטל לענין איסור אם כרכו כפיז.

אֵין אכל מצוה של מצוה עם דבר הרשות, אם אכל רק כוית, אם אכל עם מינו כגון מצוה של נכרים, לא ילא דהרשות נחטל המצוה, עיין זנח"ס ע"ח ע"א והבאחי לעיל במצוה אכילת הפסח [מצוה ו' אות ב']. ואם אכל עם אינו מינו, אין הרשות נחטל למצוה להסודרים טעם כתיק מן החורה, ואם אכל עם מרור רשות, אידי דמריני מנעל תמיד, א"ך עם מרור מצוה רשאי לאכול דלין מצוה נבטלות זו אח זו, עי"ש בנכחים [ובתוס' ד"ה אלא] ובפסחים [קט"ו ע"א]. ובזמן הזה דמרור דרננן, אסור לאכול צימה, כיון דהו רק דרננן הו ליה כרשות נגד מצוה דאורייתא ומנעלת המצוה, א"ך נכלע מצוה ומרור ילא ידי חובת

(ד) [ו] ואם יש חמץ במשכנותיו עובר ג"כ על לא תעשה שנאמר שאור לא ימצא וכו'. אבל אין לוקין על לאו זה וכו'. לכאורה למה הביא הרב המחנך דבר זה כאל דאיירי כי"ד, ובי"ד אינו עובר בכל יראה כנראה מדברי הר"מ [נפתימה להלכות חמץ ומצה]. ואפשר דעמו דעמו רש"י כ"ק כ"ט ע"ב ד"ה משש, דמתנות י"ד עוברין בכל יראה, ועיין נודע ביהודה מהרור קמח או"ח סי' כ' דעמו דגם הר"מ סנידל ליה כן, וינוחר לקמן נלאו דכל יראה [מצוה י"א אות א']. ועיין לקמן פרשת ראה נלאו דחמץ ערב פסח [מצוה חס"ה], מביא שם דחמץ אסור בערב פסח אוקימתא דאחי [פסחים ד' ע"ב] דכתיב א"ך ציוס הראשון וכו' וכתיב שנעת ימים, ונלמח הר"מ מביא כאל נה"א א' כרנח מלל חמץ, וינוחר שם בארובה.

מצוה י, אכילת מצה

חנה (א) [א] לאכול וכו' שנאמר בערב תאכלו מצות. עיין ר"מ פ"ו מתמץ ומנה ה"א, ובלחם משנה דקדק על הר"מ, כיון דפסק נפ"א ה"ח כ"י יהודה אי"כ חוכח מקרא אחר עי"ש, עכ"פ אין נפקא מינה לדינא דפסקין מצוה בזמן הזה דאורייתא. ומדסתם הרב המחנך נראה דמתנות כל הלילה דעת הר"מ שם, וכן פסק גבי פסח עיין פ"ה מקרבן פסח ה"טו, ועיין נהרג המגיד כאל הטעם. ודעת החוס' לפסוק גבי פסח כרבי אלטור כן עוריה דוקא עד תלות, אי"כ גבי מצוה נמי, עיין פסחים ק"כ ע"ב ובתוס' ד"ה אחר, ובטור ושו"ע או"ח סי' תע"ו ס"ה.

שיעור [ב] וישויעור דילה הן נמצוה הן באיסורים הוא נכחים, מוזן מדבר שנחפרס שיעור אחר, ויואל כדאי אכילת פרס, עיין כרכות פרק כיז מנכרין ל"ו ע"ב מספורש והוא שלא ישהה יותר מאכילת פרס, כג עיין שרי"ח מערכת חומ"צ סי' ה' אות י' אריכות בידון זה.

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה?

I	טעמים למצה	Reasons for MATZA
II	לחם עוני	Bread of Affliction
III	בעינין טעם מצה	We require the taste of Matza
IV	מצה שרויה	"Gebrukts"
V	מצה עשירה מי פירות, מצה עשירה	Egg Matza
VI	ה' מינים	Ingredients of Matza
VII	מצה שמורה	Shmura Matza
VIII	מצה לשמה	Matza for its own sake
IX	מצה מכונה	Machine Matza
X	מצה בערב פסח	The day before פסח
XI	מצה בליל הסדר	The Seder (a) מוציא מצה (b) כורך (c) הסיבה (d) אפיקומן וזמן אכילתו
XII	מצה כל שבעה	The rest of the holiday
XIII	חג המצות	Why is the holiday called the "Festival of Matzos" in the Torah?

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה

I

יגזיה המלה ויראנה למסוכין

מצה זו שאנו אוכלין, על שום מה: על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות כי לא המיז, כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם.

נסח הטקס

נסח הטקס שנתנו בה ישראל בנסן הגלות = כך היא: סתמיל על כוס שני ואוסר: בקהילת: זאנו סטצניס.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דקסין - ימי וניכול: כל דצריך לקפסח - ימי ויפסח. הא שטא - הקא, לשטא דאתיא - בארעא דישאל: השטא - הקא עקדי, לשטא דאתיא - בני חרי.

*אמר שמואל לחם עוני (כתיב) לחם שעונין עליו דברים תניא נמי הכי לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה דבר אחד לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה *אף כאן בפרוסה דבר אחד מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה *אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה:

לחם עוני
בפרוסה

II

Samuel said: *Bread of ['oni]*¹¹ [means] bread over which we recite [*onin*] many words.¹ It was taught likewise: *Bread of ['oni]* means bread over which we recite [*onin*] many words. Another interpretation: *Bread of ['oni]*: *ani* [poverty] is written:² just as a beggar generally has a piece, [116a] so here too a piece [is taken].³ Another interpretation: just as a poor man fires [the oven] and his wife bakes,⁴ so here too, he heats and she bakes.⁵

(תקפו) למה אמר רבן גמליאל שהסבה שאנו אוכלים המצה הוא לפי שלא הספיק בציקם וכו' הלא קודם היציאה ממצרים נצטוינו לאכול מצה

שהמצה שאנו אוכלים כל ז' ימי הפסח וכן מצות שאכלו במצרים ה' לזכרון לחם עוני אבל חיוב מצה שיש בלילה זה יותר משאר הימים הוא מטעם שלא הספיק ולזה אין חיוב רק בלילה זה, אבל זכרון לחם עוני שלא נאכל לחם עשירים (חמץ) לזכרון הענוי אוכלין כל ז' לפי שהענוי ה' זמן רב לכן הוקבע שבעה ימים שכל ימי עולם נכללים בז' ימים (מעשי ד')

ועיין בשבלי הלקט (מכיון שהקב"ה רואה את העתיד צופה ומביט מה שעתידי להיות על כן צום מבערב על הנס של מחר;

והר"ן ז"ל בחדושו על הרב האלפסי בפרק ערבי פסחים כתב על זה וז"ל: מצה על שם שנגאלו שנאמר ויאפו את הבצק ולא יכלו להתמהמה שאילו יכלו להתמהמה היו מחמיצין אותו בפסח מצרים לא נהגו אלא לילה ויום כפסח שני ולמחר היו מותרין במלאכה ובחמץ, לפיכך אילו יכלו להתמהמה החמיצו עיסותיהם שלא הוזהרו בכל יראה, אבל מתוך שלא היה להם פנאי אפואו מצה, וזכר לאותה גאולה נצטוו באכילת המצה, ע"כ. ונראה שהרב מבין מצות מצרים מפטוק על מצות ומרורים יאכלוהו ויאמר כי זה ידבר רק בפסח מצרים, ומה שאומר אח"כ והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו וגו', שבעת ימים תאכל מצות וגו' הוא פסח לדורות. אחרי בואם אל הארץ ששם יהיה איסור החמץ כל שבעה, כי לדעתו לא היה פסח מצרים כ"א בלילה הראשונה, וכמו שצותה תורה בפסח שני גם לדורות... ועדיין הקושיא במקומה עומדת, למה אמר ר"ג שהסבה שאנו אוכלין המצה הוא לפי שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, הלא קודם ליציאתם ממצרים כבר נצטוו במצות מצה ואיסור החמץ כל שבעה לדורות, ומפני אותה מצוה שנצטוינו בה באותה שעה אנו אוכלין את המצה, לא מפני שלא הספיק בצקם להחמיץ... אמנם מה שראוי לומר בהיתר הספק הזה הוא באחד משלשה דרכים, והצד השהו שבהם שהמצוה נצטוו בה במצרים בענין המצה ואיסור החמץ כל שבעה כמו שנצטוו עליה לדורות, ושעל פסח מצרים אמרה תורה והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים תאכל מצות וגו', ר"ל שיעשו את חג לדורות כמו שיעשו אותו במצרים בפעם הראשונה, וע"ז נאמר שבעת ימים תאכל מצות ושאר הפסוקים, וכן כתב הרמב"ן כי טעם ויאפו את הבצק עגות

מצות מפני המצה שנצטוו בה כל שאור לא ימצא בבתים כי כל אוכל מחמצת וגו', והיתה המצה ההיא לזכור מהירות גאולתם כדי שלא יוכלו לאפות את הבצק במצרים. ואף כי היו עם רב היתה יציאתם כ"כ בחפז עד שלא הספיק בצקם להחמיץ כאשר הגיעו למקום שמצאו תנורים לאפות וראו כי בדרך נס נעשו מהירותם, כי הלכו מרעמסס לסוכות שהוא מהלך יום אחד בשעה קלה כמו שהזכירו חז"ל כדי שלא יחמץ בצקם. וכבר יורה ע"ז דברי משה אדוננו בתורה שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפז יצאת מארץ מצרים, כי לזכרון החפז נצטוו במצה. ועם היות שנצטוו עליה קודם היציאה ממצרים אינו מבטל הענין הזה, כי השי"ת היודע העתידות צוה אותם לעשות המצה לזכרון אותו פלא שהיה עתיד לעשות להם. הלא תראה שצוה בפסח מצרים משום ופסח ה' על הפתח ובאה המצוה קודם מעשה הנס, וכן היה בענין המצה מפני חפזן היציאה נצטוו בה והיה הצווי קודם מפני התחברותה למצות הפסח, זהו הדרך הראשון, הדרך השני שהמצוה נצטוו עליה מטעם מהירות הגאולה והיציאה כמו שהזכרתי, אולם אם היתה המצוה תונה להם אחרי צאתם אפטר שלא היו מרגישים במהירות הגאולה ולא ידעו ולא הבינו טעם המצוה לפי אמיתתה, לכן התחכם הקב"ה לצוות את המצוה בעודם במצרים, ולהיותה המצוה הראשונה שנצטוו בה היו זריזין עליה מאד ולשון עסותיהם בחשבם שיהיה להם פנאי לאפות המצות במצרים, אך קודם האפיה בא פרעה ועבדיו לילה לאמר קחמו צאו מתוך עמי, ויצאו בחפז גדול ושיאו את בצקם צרורות בשמלותם על שכמם כי לא יכלו להתמהמה, והיו בני ישראל ונשותיהם חרדים ומצטערים על עיסותיהם שמא יחמץ ויחטאו לאלהים במצוה הראשונה אשר צוה אותם, וכאשר הגיעו לסוכות או למקום אחר שיכלו לאפות את בצקם בדקו ומצאו עוגות מצות כי לא חמץ, ואז הכירו וידעו שבחפזן גדול יצאו וכי הגדיל ה' לעשות עמהם נס ופלא, וההיכרא הזאת הגיעה אליהם בעבור שנצטוו קודם היציאה באותה מצוה. ולכן נתן ר"ג טעם המצוה שלא הספיק וכו' שהוא טעם המצוה באמת, מפני שנצטוו עליה לאותה סבה שכתבתי, זהו הדרך השני, והדרך השלישי והוא היותר נכון אצלי הוא

שראה רבן גמליאל בסגנון הכתובים שני טעמים במצות מצוה, האחד מורה על הגלות להיותו לחם עוני שהוא כחוש וקשה ונאות לעמלים ועבדים וכמו שהיו אוכלים כארץ מצרים, ולכן נאמר במצות הפסח על מצות ומרורים יאכלוהו שהפסח ובא אחרי המצות והמרורים, לפי שכן באה מכת בכורות אחרי הגלות ומרירות העוני. וטעם שני הורה עליו משה רבינו ע"ה במשנה תורה באמרו שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזו יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך, שביאר היות המצה זכר ליציאה המהירה לא לגלות. וכן נאמר בפרשת קדש לי כל בכור ויאמר משה אל העם וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו' ולא יאכל חמץ וגו' שבעת ימים תאכל מצות וגו'. ומאשר מצא ר"ג הסתירה הזאת בטעם המצוה התירה באמרו שהמצוה שנצטוו עליה בפסח מצרים לא היתה מאותו טעם המצה שנצטוו עליה לדורות, כי המצה עם

הפסח במצרים היתה זכר לגלות ולענוי השעבוד, ואותה מצוה שצוה לדורות היתה זכרון לחפזו ומהירות הגאולה, ולזה אמר ר"ג מצוה זו שאנו אוכלין בדור הזה על שום מה כי בענין הפסח אמר פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, וביאר בו שפסח דורות היה מאותו טעם שהיה פסח מצרים לפי שפסח ה' על בתי ישראל וכו', אבל המצה שאנו אוכלין, ר"ל שנצטוונו בה לדורות לא היתה מאותו טעם שנצטוו בה ישראל בפסח מצרים, היינו מפני העוני כמו המרורים, אלא המצה הזו שאנו אוכלין על שום מה שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וכו' ולזכר מהירות הגאולה נעשה המצוה הזאת. ומפני כן בתחלת ההגדה אמרנו הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא כארעא דמצרים, שאותה הכרזה עשינו בה בחינה מהגלות והענוי כמו שפירשתי שם, וכן נתן ר"ג טעם המצוה להורות על שום שלא הספיק וכו'. (אברבנאל).

II

(תקצוד) איך אפשר שלא נעשה חמץ והלא שהו מזמן לישא עד זמן אפי

וכי לא היו להם מקום לשאת אותם שהוצרכו לתתם על שכמם אלא כדי שיתעמלו בהם וכל זמן שמתעמלים בעיסה אינה מחמצת והיינו דלא כפי' רש"י ששמו על שכמם מטעם שהיו מחבנין את המצות

והנה הרמב"ן עה"ת כתב דעל כן נשאו אותו בצק...ומהרו ואפו אותו טרם יחמץ בדרך או בסוכות שבאו שם לשעה קלה אבל באור החיים הק' כתב וז"ל אולי כי היו מתעמלים בו לזה אמר הכתוב ושארותם צורות בשמלותם על שכמם,

III נח פח

יבלע מצוה יצא בלע
 מרור לא יצא בלע מצוה ומרור ידי מצוה יצא
 ידי מרור לא יצא כרכן כסיב ובלען אף ידי
 מצוה נמי לא יצא

פסחים ק"א:

Raba said: If he swallows unleavened bread, he discharges his duty.⁶ if he swallows bitter herbs, he does not discharge his duty.⁷ If he swallows unleavened bread and bitter herbs [together], he discharges his duty of unleavened bread. [but] not his duty of bitter herbs. If he wraps them in bast and swallows them, he does not discharge his duty of unleavened bread either.

נח. לכתחלה צריך שירגיש טעם המצה במיו, ועל כן צריך שילעוס אותה כדרכו עד שירגיש הטעם במיו, ובדיעבד אפילו אם בלע המצה

בלא שהרגיש הטעם יצא ידי חובתו, כיון שהמצה בעצמה יש לה עדיין טעם (פס).

נט. אבל מצה שנתבטל טעמה ממנה כגון שבישל אותה עד שאבדה טעמה (צ), או שאכל מצה עם המרור, או עם כל דבר מאכל אחר, ולעסם ביחד עד שלא הרגיש טעם המצה לא יצא ידי חובת מצה לפי שהמאכל האחר ביטל טעם המצה (צא).

(פס) גמי' שם קטו ב', אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא, והנה כראשונים מצאנו בזה ג' שיטות, ברשב"ם שם ס' בלע מצה ולא לעסה יצא שהרי קיים בערב תאכלו מצות, שהרי אכילה היא לו, ומיהו לכתחילה טעם מצה בעי' עביל, הרי רל"ד הרשב"ם הא דבלע מצה יצא היינו בדיעבד, רביון שלא הרגיש טעם מצה אי"ז לכתחלה, אולם ברש"י כ' יצא וזי מצה שאינו צריכה טעם, והיינו כל שיש במצה עדיין טעם אין צריך שירגיש אותה בסוף, ובהשע"ט כ' דהא יוצא בבלע מצה משום שאי אפשר שלא ירגיש מעט טעם המצה, וכ"מ ד' המאירי שאין יוצאים אפ"י דיעבד בלא שירגיש טעם המצה במיו, וכ' עוד ריש מגרולי המוסקום שהשמיטו דין זה דבלע מצה יצא, והוא משום דס"ל דצריך שירגיש הטעם ובבליעה לבד לא מהני ע"ש, וכטושי"ע ס' תעה ס"ג נקטו' כד' רוב הראשונים דס"ל דבלע מצה יצא, ועי' במגיא שם, ובמ"ב סק"ט דכ"ז בדיעבד, אבל לכתחלה צריך שירגיש טעם המצה ע"ש.

(צ) בגמ' שם מא א', ר' יוסי אומר יוצאין ברקיק השרו אבל לא במבושל, וכרבותי ל"ח כ' אמרו דער כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעי טעם מצה וליבא, וכך נמסק בטושי"ע ס' חסא ס"ד, אבל אם כשלה אין יצא בה, ועי' לעיל, והא דאמרו' הבא בלע מצה יצא, עי' במגיא תעה שם שתי' רשאני מצה שנתבשלה ונאבד ממנה תואר לחם דלאו מין מצה הוא, ולכן אי' לצאת בה, אבל הבא שיש בה טעם מצה אלא שבלעו בלא הרגשה יצא בדיעבד, כיון דראוי הוא להרגשה, וכה"ג כ' המאירי וז"ל רמזה שבלע ראוי לטעם מצה ובל שראוי לכולה אין כולה מעבכת בו, משאי"כ ברקיק מבושל, ועי' בלבוש שהק' מ"ש גבי מרור דאמרו' דבעי טעם מצה והלא גם במצה בעי טעם, וכראמרו' בס' חסא דאם נתבשלה אין יוצאין בה, ואי"כ מ"ש גבי מצה דאמרו' בלע מצה יצא ונבי מרור לא יצא, ועוד אין שייך לחלק בין מצה למרור והרי חד ואבלוהו אתרווייהו קאי, ותו' דלא רמי דאכילה מצה כיון שהוא לזכר גאולה וחירות אי"כ עקר האכילה הוא לשובע למלא כריסו, ולזה סגי גם בבליעה בלבד בלא טעם, והא דאמרו' בס' חסא דנתבשלה אין יוצאין בה שאנו התם דמרגיש בה טעם אחר, וזה גרע מאילו לא הרגיש בה טעם כלל אלא שמיילא כריסו, עור תו' שם דיאכלוהו לא קאי אלא על אכילת מצה עם הססת, ולא קאי על אכילת המרור, ולכן במרור סברא הוא שצריך ביה טעם מרור, אבל גבי מצה דכתיבה ביה אכילה סגי בבליעה דגם זה מקרי אכילה, אבל מצה מבושלה לא מקרי אכילה ע"ש.

(צא) תוס' שם קטו' ב' ד"ה ורי מצה יצא, דלא שייך בטול אלא כשלוטען יחד דאו מבטל טעם אחד את חברו, אבל כשהן שלימים אפ"י ותי' ויתר מחבירו לא מבטל ליה, וכ"כ הר"ן דביטול שייך היכא שמערב בו טעם אחר, והיינו ע"י אכילה, וכ"ה במאורי, אולם בחי' רבינו דוד כ' דבזה"ש שמרור דרבנן הרי המרור מבטל המצה דאורייתא אפ"י בלא לעסה אלא ע"י בליעה, ודוקא בומן בזהמ"ק שהמרור דאורייתא אין הוא מבטל המצה בבליעה בלבד, ובמ"ב סק"ט ג"כ הכוא בשם התוס' דלא שייך בטול אלא כשלוטען ומתערבין ביחד.

*דחניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר"מ רבי יוסי אומר יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח

פ"ח פ"ד
.f.v

The law⁷ is complied with by [eating] an [unleavened] wafer that is soaked⁸ or boiled, but not dissolved: this is the view of R. Meir. R. Jose said: The law is complied with by [eating] a wafer that is soaked, but not with one that is boiled, even if not dissolved.⁹

הלכות פסח סימן תסא

IV

י קרמא פס ס"א הפגור (טז) קדם (ו) לכן (ר"ע) ולהתקנה, כי חובל לבוא לידי חמוץ (מהרי"ל): ד (יח) *יוצא אדם במצה (ס) [ת] (יח) שרונה,

(יט) *והוא שלא נמוחה, אכל אם (ט) (כ) בשלה אינו יוצא בה

כ"א
ע"ה

שריית המצות

מ. מותר לשרות או לבשל את המצות של פסח לאחר אפייתם במים או במי פירות, דלאחר האפי' שוב אינם באים לידי חימוץ (ס), ואין חוששין שמא לא נילוש יפה ונשאר מעט קמח במצה ויבא לידי חימוץ, דאחזוקי איסורא לא מחזקי' (סא).

מא. מ"מ אנשי מעשה מחמירים על עצמם ואין שורים ואין מבשלים את המצות של פסח במים אלא במי פירות לחד, שחוששים שמא נשאר מעט קמח במצה שלא נילוש יפה וע"י השרי' או הבישול יבא לידי חימוץ (סב), ויש שמחמירים גם במי פירות לחד שחוששים דהמ"פ יעוררו את המים שבמצה וימהרו להחמיץ (סג).

מ"א פירוש V

כ מתר"י לטען התבלין"י והשקשמי' והקצח"י [ביוצא קהן לחוף הקצק: וכן מתר"י ללוש העסה במים"י ושמן או דבש וחלב"י או לקטף"י קהן. וביום הראשון"י אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד: לא משום חמץ, אלא - כדי שיהיה להם עני"י, וביום הראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון להם עני'.

כ"א
כ"ב
כ"ג
כ"ד

תסב דין מי-פרות אם מחמיצין, ובו ז' סעיפים:

א (א) *מי (ב) פרות (ג) בלא מים אין מחמיצין (ג) כלל, ומת' לאכל בפסח מצה שנלושה

במי-פרות אפלו שחתה (ד) כל (ה) היום, באכל אין יוצא בה (ה) דרי חובתו מפני שהיא מצה (ג) [ג] עשירה, וקרא כתיב 'להם עני': ב מי-פרות (ז) (ו) עם מים (ו) *קמחרים להחמיץ יותר משאר עסה, הלכה *אין ללוש *בהם, ינאם לש בהם (ח) יאפה (ה) מיד:

ג המת' *ללוש בנין אף-על-פי שאי אפשר לו בלא טפת מים שנופלת בשעת הבציר, ואף לכתחלה רגילים לתן מים בשעת הבציר (ט) כדי להתיר (ו) נצוק, ואף-על-פי-כן אין לחש להם, (י) *הואיל וכבר נתבטלו המים בנין (ו) (יא) קדם שלשו העסה:

ד (יב) ימי-ביצים (יג) ושאר משקים, כלם (יד) הוו בכלל מי-פרות: הגה ובמדינות אלו (טו) אין נוהגין ללוש במי-פרות, ואפלו לקטף המצות (טז) אין נוהגין רק לאחר (ס) [ס] אפייתן (יז) בעודן חמין, (יח) ואין לשנות, אם לא בשעת הדחק (יט) לצרכי חולה או זמן הצריר לזה:

חנה
נקה

VI ה' מניין

נושא מצה פירוש
מאוצים בה"כ

חומרות והידורים בעשיית המצות לפסח

- יז. לעשות הגיפוי ביד ע"י ישראל גדול ובר דעת, ולא במכונה, כדי שיהי' הכל נעשה בשימור לשמה.
- יח. שיהי' הקמח מונח בכלים מכוסים מכל צד, ולא יעמדו במקום חם, ויעברו ג' ימים מהטחינה עד הלישה
- יט. להמתין במים שלנו לילה שלימה, וגם שיעברו מהשאיבה י"ב שעות.
- כ. לשאוב המים בבין השמשות ממש, ולא להקדים הרבה לפני השקיעה, וכ"ש שלא לאחר לשאוב בלילה.
- כא. לא להשתמש במצות במים מן הברז, לפי שמערבים בתוכם כל מיני חומרים כימיים, ויש לחשוש שעלולים לגרום חימוץ.
- כב. להחזיק את המים בכלי זכוכית.
- כג. כל העוסקים במצות יהיו יר"ש ויודעים הדינים של אפיית המצות ולא יעסקו בהם ע"ה וקלי דעת, וכ"ש מומרים אפילו לתיאבון.
- כד. לגבל עיסה בשיעור קטן ככל שניתן לעשותו, ועכ"פ לא יגבלו עיסה יותר משיעור חלה.
- כה. לרחוץ ידים וכלים כל ט"ו דקות, וגם בנתיים לאסוף שיירי הבצק מהידים והכלים שלא יתערבו בעיסות אחרות.
- כו. כל העוסקים עם העיסה בידיהם יראו לצנן הידים מידי פעם בפעם, ובמרט אם מרגישים שנתחממו.
- כז. לא ישאירו שום עיסה בלי עסק אפילו רגע אחד, אלא יעסקו בהם בעסק גמור, ולא בנענוע בידיהם או להחליק עליהם בידיהם, שאין זה עסק כלל, אלא אדרבא שהם מחממים את העיסה על ידי זה.
- כח. לחוש למה שכתוב בשו"ע שלאחר העסק אם ישאירו את העיסה בלי עסק מייד הוא מחמיץ, וע"כ לא ישאירו שום מצה לאחר הניקוב בלי עסק אפילו רגע כמימרא.
- כט. להגעיל את המנקבים, ולהחליף את כיסויי שולחן המנקב כל ט"ו דקות.
- ל. שיהי' התנור חם ביותר, ולהגעילו תחילה בגחלים ע"פ כולו, ובמרט לפני פתח התנור ששם מונחים המצות לאחר האפייה.
- לא. להשתמש במקלות חדשים ורק לפעם אחת ולא יותר, או לכסותם בנייר ולהחליף אחר כל פעם.
- לב. ליזהר מאד לצנן את המקלות היטב ולא ישתמשו במקל חם או נושר בשו"א.
- לג. להכניס המצות בזריזות עצומה, ולא יגע האופה במצות בידי ויזהר שלא יגעו מצות בתנור זה בזה.
- לד. לא להוציא מצה מן התנור באמצע האפייה, ואם הוציא לא יחזיר אותה לתנור.
- לה. לבדוק הכמולות לפני פסח, וכל ספק כפולה לא יקח ממנו למצות מצוה.
- לו. להחמיר בתערובת כפולות ונמוחות.
- לז. שתהי' המצה אפוי' כל צרכה בקרימת מים משני הצדדים, ואם המצה רכה כולה או מקצתה ויש ספק אם נאמתה יפה אין לסמוך על מה שאין חוטיץ נמשכים ממנה לסימן שנגמר אפייתה.
- לח. להחמיר בשרוי', במרט במקום שיש חשש שלא נילוש יפה ונשאר קמח בשעת לישה, או במקום חשש שנפל על המצה אבק קמח כל שהו.
- לט. להחמיר שיהי' כל פעולה ופעולה בעסק המצות משעת קצירה עד לאחר האפייה הכל בכונה עשושה אותם לשם מצות מצוה, ולא להסתפק בשימור לחוד לשם מצה.

- א. להחמיר בחטים שמורה להתחיל השימור עוד מלפני הקצירה, בעוד התבואה במחובר, משום שאם נגמר בשולן ואינם צריכים עוד לקרקע ה"ה מקבלים חימוץ במחובר, ע"כ צריך לחזר על הגרנות לראות איזה תבואה שנתבשלה כל צרכה לקצור אותה מיד בטרם שירד עליהם גשם ויתחמצו.
- ב. במרט במקומות שמצוי שם גשמים בעונת הקציר צריך לשמור גם לשאר ימי הפסח לקצור התבואה מיד לאחר שנתייבשה, שאם ישאירו התבואה לאחר שנתייבשה קרוב לודאי שתחמיץ, לפי שמצוי שם גשמים בעונה זו, וצריך שימור מעיקר הדין.
- ג. לעשות הקצירה בידיים ולא ע"י מכונה, כדי שיהי' מעשה הקצירה בשימור לשמה.
- ד. בשעת הקצירה לבדוק את התבואה שתהי' יבשה מלחלוות גשם וטל שעליהם, שאם תהא לחה אין כדאי לקצור אותה עד שתתייבש, ע"כ טוב לקצור ביום השמש לאחר חצות היום.
- ה. להשתדל לעשות גם שאר מלאכות כמו הדישה והברירה ביד ולא במכונה, כדי שיהי' נעשה הכל בשימור לשם מצה.
- ו. לברור את החטים מכל תערובת גומים זרים מחוץ לחטים, ואף משעורים וקטניות.
- ז. לשמור את החטים כל השנה במקום יבש לגמרי ושמור היטב מלחות, ויהי' המקום סגור כל הזמן על מסגר, שלא יתעורר עליהם שום ריעותא ויהיו אסורים למצות מצוה.
- ח. ליזהר בחטים וקמח של מצות מצוה שיהי' שמור בשימור גמור, ולא להקל בזה בשום ספק וס"ס או קולא של דיעבד ושעת הדחק.
- ט. טוב לקחת חטים מארצות החמות שאין מצוי שם גשמים בעונת הקציר שלא ליכנס לשאלות של מבוקעות או מצומחות.
- י. טחינת החטים יהי' ברחיים של יד ולא במכונה, ע"י ישראל גדול ובר דעת, ולא ע"י ע"ה וקלי דעת.
- יא. טוב לעמוד בעצמו בשעת הטחינה ולהשגיח על טחינת הקמח שלו, ולכל הפחות בשעת טחינת הקמח למצות מצוה.
- יב. ברחיים של מכונה לשמור שלא יתחממו הגלילים וזיעו, שזה גורם להצטברות שכבת בצק מהקמח שנופל על הזיעה, וכפי שהדבר מצוי במטחנות מכניות, לפי שהבצק הזה הוא ספק חמץ, ועלול להתערב בקמח הנטחן.
- יג. ליזהר שלא לדבר כנגד הקמח הנטחן שלא ינתז רוק ממי על הקמח, ולא ישימו את הקמח על הארץ, ולא יגעו בקמח בידיים שאינן יבשות לגמרי, ולא יתקרבו אל הקמח בלי לנקות עצמם ממירורי חמץ.
- יד. לטחון את הקמח עד אשר דק, שיהי' נבלל יפה כמו דבר לח, כדי שאם יתערב בהם איזה דבר חמץ יהי' בטל ולא יהי' חוזר וניעור במסח.
- טו. מזה הטעם גם צריך ליזהר שיהי' הקמח מנופה היטב עד שלא ישאר כ"א קמח לבן ונקי, ללא תערובת סובין או מורסן.
- טז. מכ"ש שצריך ליזהר שלא לערב בקמח של מצות מצוה שום סובין לאחר הנימו, לפי שיי"א שאם עשו כן אין יוצאים בהם ידי חובה, ועכ"פ לכל הדעות אינו מצטרף לשיעור כזית.

א. המצות שעושים לצורך קיום המצוה של אכילת מצה בליל פסח, צריכים לעשותם תוך כדי שמירה מחימוץ בכונה לשם המצוה, שנאמר ושמרתם את המצות וגו', עשה להם שמירה לשם מצה, שבכל שמירה שאתה שומר עליהם שלא יחמיצו צריך לכון לשם מצה של מצוה (א).

מצות מכונה

צו. במצות הנעשים ע"י מכונה, לאותם הנוהגים היתר לאוכלם בפסח, צריכים ג"כ להקפיד בהם על כל הדברים הנזכרים למעלה אצל מצות הנעשים ביד (קמג), כמו על מקום הלישה והעריכה, שיהיה תחת תקרה ולא תחת אור הרקיע ולא כנגד השמש ולא במקום מחומם (קמד), וכן הכלים שבאים במגע עם הבצק יהיו חלקים ורחוצים יפה (קמה), וכל האנשים הבאים במגע עם המצות יקצצו את צמורניהם וירחצו ידיהם וינגבו (קמו), וכן כל כיו"ב כדלהלן.

IX
מצות מכונה

(קמג) הנה הרכה האריכו בספרי האחרונים על ענין אפיות המצות ע"י מכונה, הללו אוסרים והללו מתירים, ועיקרי הטעמים של האוסרים הן ארבע, הא' בגלל הקושי לשמור על נקיון המכונות שהבצק נרסק בהם ואין זה פשוט כלל לנקות הכל, הב' משום חשש חימום חלקי המכונה מרוב תנועה שגורם לחימוץ, הג' משום חסרון לשמה, ואף שהמכונות בזמנם לא היו מפותחות כ"כ כמו בזמננו, והלושה והאפ"י נעשתה אז בודי אדם מי"ם העריכה היתה נעשית במכונה, וההפעלה ע"י בני"א אינו אלא הסרת מונע ואח"כ היו הולך מאילוף, ואף אם ההפעלה הוא כודי אדם אבל מסיבוב ראשון ואילך היו הולך מכח כוחו וכו', הד' מחשש שמא בהמשך השנים יתפתחו המכונות באופן שלכ"ע יהיו אסור, ולא יאבו לשמוע לאסור המכונות ההם אתר שכבר הורגלו עמהם להיתר, וראו למינרד מילהא מפני אלה אשר מקלם יגור להם המבקשים לשלוח יד בתורת ה', והמתירים רחו רבריהם שאין לחשוש לכל זה, דמשום נקיון המכונה ליתא דס"ל שניתן בהחלט להשגחה על נקיון של כל חלקי המכונה יפה יפה, ומשום חימום ליתא דאינו מתחמם יותר מחמימות הידים, ואררכא הכל נעשה במהירות ללא שהיות ואינו יכול לבא לירד חימוץ, ולענין לשמה ס"ל שיוצאים במצות של מכונה לפי שא"צ עשוי לשמה כ"א שימור לשמה, ואת זה אפשר לעשות גם במכונה ע"י שימור מן הצד, ואפ"י למיר דאין לעשות המצות ע"י עבדים או חש"ו אפ"י אם ישראל עו"ע ומשמר לשם מצוה, שאני התם שאין אדם יכול לשמור מה שביד חבירו, אבל במכונה שפיר וכולים לשמור גם מן הצד, ויש שרצו לומר שלא חסר גם עש"י לשמה במכונה כיון שמפעילים אותה בודי אדם שפיר מיקרי מעשה אדם שהכל נעשה מכוחו, וכל צדדי האוסרים והמתירים הלא הם בתוכם בספריהם בארובה, אולם דבר אחד יוצא ברור מכולם שצריך מאד לזהר ולהקפיד על נקיון חלקי המכונה, כאשר הדברי מסוכך מאד ולא ימלט שלא נשאר בהם בצק מעיטה אחת לשונה, ועלולים לבא לירד מכשילות גדולות עד מאד, ואינו דומה לנקיון שצריך במצות הנעשים ביד, ששם צריך לנקות את האגן והשולחנות והעמילות והידים וכו' לא, משא"כ במצות מכונה שצריך לנקות כל חלקי המכונה שמרובים הם ואין זה פשוט כל עקר, ע"כ אותם שנוהגים לאכול מצות מכונה צריכים לזהר בכל זה מאד, וכמו שחבאר להלן.

אכילת מצה בערב פסח

מה. אסור לאכול מצה בערב פסח כל היום, כדי שיהיה ניכר בלילה שאוכל לשם המצוה, וגם כדי שיאכל מצה לתיאבון (סט), ומן איסורו הוא מעלות השחר (ע), ויש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן מפני חביבות המצוה (עא).

X
מצה חביבה פסח

מו. איסור זה אינו אלא על מצה שיוצאים בה ידי חובה, אבל מצה שאין יוצאים בה ידי חובה כגון מצה עשירה בטעם פירות, או מצה שנתבשלה ואבד ממנה תואר לחם, מותר לאוכלם בערב פסח (עב), אבל

מצת חמץ, או מצת עכו"ם, וכ"ש מצה כשרה אלא שלא נאפתה לשמה, יש אומרים שאסור לאוכלם בערב פסח, מפני שיש להם טעם מצה ושויים במראיהם למצה של מצוה (עג).

X
 34
 27
 100

בענין איסור אכילת מצה בערב פסח - בירושלמי (ערבי פסחים פ"י ה"א) איתא: א"ר לוי, האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו - לוקה. ופי' הקרכו עדה: כבא על ארוסתו בבית חמיו - שקרוב יום מועד הנישואין ולא כבש יצרו להמתין, כך זה לא כבש ליצרו להמתין באכילת מצה עד הערב, עכ"ל. **בטעם האיסור**, נחלקו הראשונים: הרמב"ם (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ב) כתב: כדי שיהי' היכר לאכילתה בערב. **הבה"ג** (פ"ב דפסחים) הביא בשם רש"י, משום חביבות המצוה, המאירי בפסחים כתב, משום תיאבון (ובאמת כן מוכח מהירושלמי). **הפ"ח** (סי' תע"א) הביא בשם הרוקח שטעם האיסור הוא משום דכתיב "בערב תאכלו מצות" - ולא קודם [ומטיק הפ"ח דהרוקח מנפשי' אסמכי אקרא]. **הכל בו** והלבוש ועוד כתבו משום שמראה רעבנות שאינו יכול להמתין באכילת מצה עד הלילה (זהו כמ"ש הקרבן עדה ה"ל). ועיין בס' סידור פסח כוונת הירושלמי שכל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו, משום דכמו שכלה בלא ברכה [ר"ל, השבע ברכות] אסורה לבעלה כנדה (מס' כלה פ"א, ועיין בכתובות ז.), אף מצה אינה מותרת ליאכל אלא בז' ברכות, ואלו הן: ברכת היין, קידוש היום, שהחינו, בורא פרי האדמה, ברכת היין על כוס שני, המוציא, ועל אכילת מצה - הרי ז'. והקשה ה"שלחן גבוה" (סי' תע"א סק"ו) הלא איכא ברכת נטילת ידים וברכת גאל ישראל, וא"כ הרי איכא ט' ברכות. ולכן אומר דגם בכלה, כדי להתירה לבעלה, איכא ט' ברכות, שהרי איכא בורא פרי הגפן וברכת אירוסין וז' ברכות. ויש שאין חושבים ברכת שהחינו וברכת הגפן על כוס שני [כדעת המחבר דס"ל דאינו מברך על כוס ב']. ועיין ביסודי ישרון ח"ו עמ' נ"ו. **ממתי חל איסור אכילת מצה?** כזה נחלקו הראשונים: י"א דאינו אסור אלא משש שעות ואילך, משום שלא אסרו מצה אלא מזמן איסור חמץ (הר"ה, מובא בר"ן סוף פ"ג דפסחים, רבינו ירוחם ח"א נתיב ה', הרא"ש פ"ג דפסחים סי' ז', ועוד). וי"א שנאסרה מחילת היום, ומזכירים כן מדברי הירושלמי, וגם ממה שהי' בן בתירא (שם) מכשיר פסח שנשחט בשחרית וממילא אסר מצה [וגם חמץ] כל היום. פירוש - כיון דאיסור אכילת מצה בערב פסח חל מזמן איסור חמץ, ואיסור חמץ חל מזמן שראוי לשחוט הפסח [כתב"ב "לא תשחט על חמץ דם זבח"י], א"כ, כיון דפסח ששחטו שחרית כשר, ממילא אסור כחמץ מחילת הבוקר, וא"כ גם איסור מצה חל מאותה שעה. (עיין ברמב"ן במלחמות סוף"ג דפסחים, ובמ"מ סוף"ו מהל' חו"מ כותב דכן נראה דעת הרמב"ם. ועיין ברמב"ן שם שכתב דכיון שביעור חמץ בלילה, נעשית לו מצה כארוסה בבית (אורחות הייס חמץ ומצה אות קי"ד, ע"פ שיטת הרמב"ן). **הרמ"א** (או"ח סי' תע"א סע' ב') פסק דכדברי האוסרים כל יום ארבעה עשר לאכול מצה שיוצאים בה בלילה. **הרמ"א** (או"ח סי' תע"א סע' ב') פסק דכדברי סק"ו דאסורה, אבל כמה אחרונים חולקים עליו (עיין בחק יעקב סק"ז שהביא כן מהר"ן והב"ח, ועיין בא"ר סק"ו, ובח"א כלל קכ"ט סי' י"ג, ועוד). ויש אחרונים שמביאים משכנה"ג דיש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח ניסן (חק יעקב שם). ועיין בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קנ"ו) שכתב שיש יחידים שמתמירים לנהוג איסור במצה כל שלושים יום קודם פסח, ועיין עוד באג"מ (שם) שהסביר מחלוקת הראשונים באיסורא דמצה אי כל היום או מחצות (ע"פ הירושלמי ה"ל), ותלה מחלוקתם בטעם דאסרו ארוסתו, אי משום דעיניו לא קנויה לו לגמרי, א"כ הרי היא קודם קידושין ופנויה היא, או משום דבאירוסין אין עליו עדיין חיוב עונה, אסרו עליו להתחיל בכיאת רשות, עי"ש באריכות.

איזה סוג מצה אסור לאכול בערב פסח? הרמ"א (או"ח סי' תע"א סע' ב') כתב: אבל מצות שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום ארבעה עשר. המחבר שם פסק דקודם שעה עשירית מותר לאכול מצה עשירה (דהיינו, שנילושה במי פירות לבד). והנה מהרש"א בפסחים (צט: ר"ה לא יאכל) כתב דגם מצות גזינים אסורות בערב פסח אף דאין יוצאים בהן ידי חובת מצה בלילה, משום שיש להן טעם מצה, משא"כ במצה עשירה, דמותר לאכול בערב פסח משום שאין לה טעם מצה. ועיין במקראי קודש על פסח (ח"ב סי' כ"ה) שהזכיר מכאן שבמצות של חמץ שלנו, שאי אפשר להרגיש אם הן חמץ או מצה, אסור לאכול בערב פסח. אמנם, מדברי המג"א (סי' תע"א סק"ו) דכתב דאין לאכול מצה כפולה ונפוחה בערב פסח כל היום שמה היא מצה, נראה דאם היא חמץ, מותר לאכלה בערב פסח אף שיש לה טעם מצה, כיון שאין יוצאים בה חובת מצה, כמו שמוחר לאכול מצה עשירה בערב פסח מהאי טעמא [אם לא שנחלק לומר דמצה עשירה אין לה טעם מצה, ומצות חמץ יש להן טעם ומראה של מצה, וממילא לא יהי' היכר לאכילת מצה בלילה, ולא תהי' חביבות המצוה]. ועיין בשו"ת ריב"ש (סי' ת"ב) דכתב דכל שבדיעבד יצא ידי חובת מצה, אין לאכול אותה בערב פסח, ואפי' קמה הנקמה מן השוק אסור לאכול בערב פסח שאין זה חמץ ודאי. גם אסור לאכול פחות מכזית של מצות מצוה בערב פסח, דבזה מאבד חביבות אכילת מצה, ואין היכר לאכילתה בלילה (עיין פמ"ג מ"ז סי' תע"א סק"א ובא"ר סק"ו, ובחכמת שלמה שם). עוגות אפניות מקמח

מצה, י"א דיש להחמיר שלא לאכול בערב פסח (עיין ברמ"א סי' תע"א סע' י"ב, ובמ"ב ס"ק י"ט, ובס' סידור פסח הלכתו פט"ו הערה 31 הביא כן בשם הגר"ש אלישיב שליט"א). אמנם, מאכלים מבושלים ממצה, מותר לאכול בערב פסח עד שעה עשירית (עיין בא"ר סי' תע"א ובפמ"ג א"א סק"ו, ובשו"ע סי' תע"א סע' א'). **האם מותר להאכיל קטנים מצות בערב פסח?** הרמ"א (שם סע' ב') כותב: וקטן שאינו יודע מה שמספרים בלילה מיציאת מצרים מותר להאכיל. וכתב המג"א (סק"ז) דאין חילוק בין קטן לקטנה.

כדיו ערב פסח שחל בשבת [וכן להנוהגים למנוע מאכילת מצה מר"ח ניסן וכדומה], האם מותר לטלטל מצות בשבת כשנוהג אצלו איסור אכילה, וכן האם מותר לצרף מצה ללחם משנה? דעת רוב האחרונים דאינו מוקצה ומותר לצרפו ללחם משנה (עיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"א סי' כ"ג, ובפמ"ג א"א סי' תע"א סע' ח'). אמנם, במצות של מצוה המיוחדות לליל פסח, אסור לטלטלן בע"פ שחל בשבת (פמ"ג שם).

XI (a) מזליא מצה 7" x 6 1/4"
 (b) נורק 4" x 6 1/4"
 (d) אקוימן 7" x 6 1/4"

סו. לכתחלה אין לאכול עם כזית הראשון שום דבר אחר כדי שלא

יבטלו מצוות זו את זו (ק), ולכן חייב לאכול מצה בפני עצמו, ומרור בפני עצמו, ובדיעבד אם אכל כזית ראשון עם המרור בכריכה אחת ו"א שיצא יד"ח (קא).

סז. אמנם מצוה מדברי סופרים לאחר שיאכלו כזית מצה וכזית מרור בנפרד ליקח כזית מצה ולכרוך אותו עם המרור ולאכול אותם ביחד, שכן היה עושה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, כדי לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו (קב).

סח. לוקח כזית מהמצה השלישית וכזית מרור וכורכס ביחד (קג), ונוהגים לכרוך את המרור בתוך המצה, וצריך לזהר להשאיר מעט מרור מגולה כדי שירגיש את טעם המרור, וי"א שלא יכרוך את המרור בתוך המצה, אלא ישים אותו על המצה (קד).

עב. נוהגים לומר לפני אכילת כורך זכר למקדש כהלל כו' (קה), וי"א שאין לאומרו קודם האכילה כדי שלא להפסיק בין ברכת המצה והמרור לאכילת הכורך (קט), ואין מברכים על אכילת כורך לפי שאינו אלא לזכר בעלמא, ואוכלים אותו בהסיבה (קי).

עג. צריך להכניס את המצה ואת המרור לתוך פיו ביחד, ויבלע מהם כזית בב"א, ואח"כ יבלע כזית השני, וי"א שלכתחילה טוב שיבלע הכל בב"א, וצריך לזהר שלא יבלע כל מין בפני עצמו כי אם ביחד (קיא),

הסיבה

ל. צריך לאכול כזית המצה כשהוא מוטה על צד שמאלו כדרך בני חורין, ואף בזמנינו שאין דרך להסב בשעת האכילה, מכל מקום חייבים להסב כפי שהיה דרך בני חורין להסב בזמנם (מז), ויש מי שאומר שבזמנינו שאין דרך להסב בסעודה אין חייבים בהסיבה (מח).

לא. ההסיבה צריכה שתהיה כדרך חירות, והוא בהטיית הראש יחד עם הגוף לצד שמאלו, ולא בהטיית הראש בלבד (מט), ולא יסב לא על גבו ולא על פניו, שאין זה דרך חירות, ולא יסב על יריכו שנראה כמיצר דואג, וכן לא ישעין את ראשו על ידו כדרך הדואג (נ).

לב. לא יסב על צד ימינו, לפי שהוא צריך ליד ימינו לצורך האכילה, ועוד שסכנה הוא להסב על צד ימין שלא יקדים קנה לוושט, אלא מיסב הוא על צד שמאלו (נא), ואם היסב לצד ימינו לא יצא ידי חובתו, וי"א שבדיעבד יצא ידי חובה בהסיבת ימין (נב).

לג. איטר, לכתחלה יסב גם הוא לצד שמאל, ואף שהוא אוכל ביד שמאל, וההסיבה על צד זה תקשה על אכילתו, מ"מ לא יסב על צד ימין מפני הסכנה שלא יקדים קנה לוושט, והוא עיקר הטעם להסיבת שמאל לפי שחמירא סכנתא מאיסורא, ואיטר שהיסב לימינו יצא ידי חובתו (נג).

לה. יכין לעצמו כסא נוח ומרווח בכדי שיוכל להסב עליו בנוחות ובהרחבה כדרך בן חורין, ולא ישב בדוחק ובקושי, מפני שאין זה דרך חירות, ומצוה מן המובחר שיסב על גבי מטה נוחה שיוכל להסב עליה בהטיית כל גופו על צדו כעין שכיבה (נה).

עד. לאחר גמר הסעודה יקח כזית ממצה הפרוסה השמורה עמו ויאכל אותה אפיקומן, ואם נאבד לו המצה הפרוסה יקח מצה שמורה אחרת ויאכל אותה לאפיקומן (קיג).

עה. אכילת כזית אפיקומן אינו חובה אלא זכר לכזית הפסח שהיה נאכל בגמר הסעודה, ויש אומרים שהאפיקומן הוא עיקר המצוה, ובאכילתו מקיימים המצוה של אכילת מצה בפסח (קיד),

עח. אם הוא שבע הרבה עד שנפשו קצה באכילה מרוב שובע אינו יוצא יד"ח במצוה זו, לפי שהוא אכילה גסה שאינה נקראת אכילה כלל, על כן יזהרו שלא לאכול יותר מדי בסעודה שלא תהיה אכילת אפיקומן כאכילה גסה (קיט).

עט. כבר נתבאר דשיעור הכזיתים לאפיקומן כיון שאינם אלא לזכר לפסח או למצה אין צריכים לשער אותם בשיעור כביצה של זמנינו אלא בשיעור חצי ביצה בינונית (קכ).

פ. זקן או חולה שקשה לו לאכול שני כזיתים אפיקומן יאכל כזית אחד ויתנה, אם הוא זכר לפסח שיהיה לשם כך, ואם הוא זכר למצה הנאכל עם הפסח שיהיה לשם כך, ויוצא ידי חובתו (קכא), ואפשר שגם לקטנים ונשים שקשה להם לאכול מועיל תנאי זה (קכב).

פא. הכזיתים לאפיקומן צריך לאכלם בתוך כדי שיעור אכילת פרס (קכג), וכן צריך שיאכלו אותם בהסיבה (קכד), ואם אכלו אותם בלא הסיבה אם קשה לו לאכול עוד פעם אין צריך לחזור ולאכול אותם (קכה).

זמן אכילת אפיקומן

פב. צריך ליזהר ולאכול האפיקומן לפני חצות הלילה מאחר שהוא נאכל לזכר הפסח שזמן אכילתו עד חצות, ואם נתאחר בסעודתו עד סמוך לחצות ידלג על אמירת ההגדה ויאכל האפיקומן, וישלים ההגדה אחר כך (קכו), ויש אומרים שיוצא באכילתו עד עלות השחר (קכז).

פג. בדיעבד אם נאנס ולא אכל את האפיקומן לפני חצות, ואפילו אם הזיד ולא אכלו קודם חצות, יאכל אותו לאחר חצות עד עלות השחר (קכח).

פד. י"א שיכול להתנות על כזית מצה אחרון שיאכל לפני חצות שיהיה לשם אפיקומן, ויכול להמשיך לאכול את הסעודה, ולבסוף יאכל עוד פעם כזית מצה לשם אפיקומן, ויוצא בזה ממה נפשך (קכט), וי"א

XII מצוה, סוכה; see ימ"ק, מצותות: מצוה 3

הוא מ"ק י"א. זה ק"י י"א
מצוה ג' א"ת 3

XIII ת"ת המצוה

על שום שלא הספיק בצקם... וגאלם

(תקפו) מה הטובה והתועלת ממה שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ שנצטוינו לעשות לזה זכרון אכילת מצה וביותר לקרא החג על שם זה חג המצות כאילו זה העקר באותו מעשה